

La legitimació del sobiranisme en la societat global. El cas català

Joan Albert Vicens

En els darrers anys s'ha produït un augment formidable del percentatge de la població catalana favorable a la creació d'un estat català independent. Al llarg de dècades, les enquestes atribuïen al sobiranisme català entre un 10% i un 15% de l'electorat. Avui totes indiquen que supera el 50%. La xifra és més alta si hi afegim els qui voldrien una Catalunya sobirana, però articulada federal o confederalment amb la resta dels pobles d'Espanya. Els qui aposten per mantenir la situació actual no superen el 20%¹.

En les eleccions autonòmiques de 2012 van vèncer clarament els partits sobiranistes en detriment dels partits nacionals oposats a l'autodeterminació: PSOE, PP i Ciutadans². El 23 de gener de 2013 una majoria de dos terços del Parlament va declarar que "El poble de Catalunya té, per raons de legitimitat democràtica, caràcter de subjecte polític i jurídic sobirà". El 13 de desembre del mateix any, CiU,

---

1 En l'enquesta del CEO de la passada primavera relativa a la pregunta pactada per a la consulta del 9 de novembre de 2014, un 47% dels votants apostarien per la independència de Catalunya (el 57,6% dels vots emesos si es deixen de banda els que no pensen votar, un 11%) i només el 19% dels enquestats votaria que no. Voldria que Catalunya fos un estat el 56% del enquestats.

2 Els partits sobiranistes van aplegar el 57,8% dels vots mentre que els obertament contraris a la consulta d'autodeterminació significaren el 34,8%.

ERC, IC i CUP pactaven la pregunta i la data per una consulta sobre la independència de Catalunya, a realitzar el 9 de novembre de 2014. Les eleccions europees del maig de 2014 han ratificat l'alça del bloc sobiranista. Avui totes les enquestes electorals a Catalunya vaticinen uns resultats encara més favorables al sobiranisme català i avancen una futura victòria d'ERC, el partit més inequívocament independentista³.

Aquest canvi radical ha estat impulsat i acompanyat per formidables i pacífiques mobilitzacions populars, manifestacions multitudinàries que fins i tot en les seves

---

3 Vg. per exemple l'enquesta del GESOP per a El Periódico publicada el 24 de juny de 2014.

quantificacions més modestes⁴ resulten aclaparadores: en qualsevol país del món n'hi hauria prou per canviar governs, trasbalsar sistemes polítics o motivar decisions transcendents destinades a atendre poc o molt les demandes plantejades.

En aquest context, el govern català d'Artur Mas malda per convocar dins la legalitat una consulta popular que permeti l'expressió del poble de Catalunya en relació al seu futur dins o fora de l'Estat espanyol. A l'altra banda, el govern espanyol, presidit per Mariano Rajoy i sostingut per la majoria absoluta del PP, nega l'encaix constitucional d'aquella consulta i rebutja el dret d'autodeterminació al poble de Catalunya recordant que la sobirania pertany només a "la nació espanyola, pàtria comuna i indivisible de tots els espanyols"⁵.

No obstant això, són molts els constitucionalistes (Roca Junyent, Herrero de Miñón (tots dos "pares" de la Constitució), Rubio Llorente, Pérez Royo, Pisarello, etc.) que admeten la legalitat constitucional d'una consulta popular (no d'un referèndum) que permeti conèixer l'opinió dels catalans sobre la seva possible independència i que, en funció dels seus resultats, obri una negociació entre les institucions espanyoles i catalanes. Una part de l'espectre polític català i espanyol aposta per una reforma federal de

la Constitució (l'anomenada 3ª via) com a fórmula per establir un nou *status quo* amb l'acceptació dels catalans i la resta d'espanyols. El majoritari PP s'oposa avui a aquesta reforma.

Paral·lelament, el govern espanyol amenaça una Catalunya independent amb l'exclusió indefinida de la UE i de tots els organismes institucionals: el ministre d'Exteriors García Margallo parlava d'una Catalunya vagant pels segles dels segles en els espais siderals (sic)⁶. També li auguren un daltabaix social i econòmic, un empobriment al llarg de dècades, el col·lapse de les seves exportacions o la reclusió dins de fronteres impermeables. Mai es diu que tot això, si passés, no seria la realització d'un destí cec i implacable, sinó el resultat d'un boicot total de l'estat espanyol al nou estat independent. Aquestes amenaces, de moment, estan reforçant a Catalunya els partidaris de la secessió. Paradoxalment, els mateixos que presenten el moviment sobiranista català com la negociació absurda de la realitat secular de la nació espanyola l'acusen també d'anar contra el sentit de la història, que apunta a la dissolució dels estats europeus dins l'Europa unida.

Alguns líders europeus (Barroso, Merkel, Valls...) fan costat a les autoritats espanyoles; molts d'altres guarden silen-

4 Per exemple, l'entitat Societat Civil Catalana ha rebaixat fa poc, després d'un estudi fotogràfic detallat, a 800.000 els participants en la cadena humana de la Via Catalana del setembre 2013.

5 Article 2 de la Constitució espanyola de 1978.

6 El ministre deia que una declaració unilateral d'independència de Catalunya la "condenaria a vagar per el espacio sin reconocimiento y a quedar excluida de la Unión Europea por los siglos de los siglos" (La Vanguardia, 10-3-2014).

ci. Els “poders fàctics” espanyols (i una part dels catalans): les grans empreses, els bancs, els militars, els “intel·lectuals” més influents als *media*⁷ i la immensa major part dels mitjans de comunicació (amb *El País* i *El Mundo* al capdavant) són obertament hostils al sobiranisme català i el presenten com un moviment sinistre i antidemocràtic. No hi falta qui l’associa obertament al terrorisme d’ETA, al racisme, al feixisme, al nacionalisme ètnic i segregacionista, el decisionisme nazi de Carl Schmidt i, sovint, a la defensa dels interessos mesquins d’una nació rica però insolidària en relació als pobles més pobres de l’Estat espanyol. El comú denominador dels detractors és la negació que Catalunya sigui un subjecte polític sobirà. Només excepcionalment arriben des d’Espanya veus de complicitat, comprensió i respecte a la voluntat dels catalans⁸.

7 En el manifest “Libres e iguales” de juliol de 2014 (signat entre d’altres per M. Vargas Llosa, Andrés Trapiello, Jon Juaristi, Arcadi Espada, Jorge Martínez Reverte, etc.) llegim: “El secesionismo catalán pretende romper la convivencia entre los españoles y destruir su más valioso patrimonio: la condición de ciudadanos libres e iguales. El nacionalismo antepone la identidad a la ciudadanía, los derechos míticos de un territorio a los derechos fundamentales de las personas, el egoísmo a la solidaridad. Desprecia el pluralismo social y político, y cuando trata de establecer fronteras interiores arrincona como extranjeros en su propio país a un abrumador número de ciudadanos. El secesionismo catalán se hermana con el populismo antieuropeo y promueve la derrota de la democracia española. Evitar esa derrota es responsabilidad de todos y la primera obligación de los partidos políticos”.

8 Pablo Iglesias, líder de *Podemos*, per exemple, deia el gener de 2014 que “Cualquier demócrata debe celebrar que la gente pueda decidir, me parece indiscutible. Negar el derecho de la gente a dar su

Tot i les crítiques, que intenten fer forat en l’opinió pública, el moviment sobiranista català s’està caracteritzant (negar-ho és simplement mentir) pel seu caràcter popular, cívic, socialment transversal, políticament plural, pacífic i estrictament democràtic. Qualsevol que visqui a Catalunya o que conegui mínimament la seva realitat social sap que sense la participació en el procés d’un percentatge molt significatiu de la població no nascuda a Catalunya, directament castellanoparlant o amb família fora de Catalunya, la majoria sobiranista no s’hauria consolidat.

Fins aquí he intentat descriure a grans trets una situació política que avança cap a un futur ple d’incerteses. El que faré a

opinión es una barbaridad. A mí me encantaría que los catalanes o los vascos no se fueran y pudiéramos construir un país de países, con muchas naciones, pero ¿quién soy yo para decir a un ciudadano de Cataluña qué ha de votar, cómo se debe sentir ni qué debe ser? Tenemos máximo respeto por las decisiones que se toman democráticamente, nos parece absolutamente indiscutible. Yo siempre digo que soy patriota, pero para mí ser patriota no tiene nada que ver con amenazar catalanes o vascos, ni decir que el ejército ha de salvaguardar la unidad de la nación. Los que se llenan la boca con la palabra España son los mismos que tienen cuentas en Suiza y que destruyen los servicios sociales. Y esto también vale para los catalanes de derechas que gobiernan Cataluña. Pero los que entendemos que la patria también es el derecho de todos a tener una sanidad y una educación decente y unos sistemas de protección sociales, el derecho de cada uno de tener una identidad nacional propia nos parece indiscutible. Ojalá los catalanes puedan votar, y cualquier demócrata debe respetar lo decida la ciudadanía de Cataluña. Ojalá pudiéramos continuar juntos, pero eso será si todo el mundo lo quiere. Si los catalanes no quieren, no hay nada que discutir.”, i afegia: “ Y no importa qué colores tenga el mapa de Europa en un futuro mientras haya democracia y se garantice el acceso de todos a la sanidad y la vivienda, que se respeten los derechos humanos, en definitiva” (El país, 19-1-2014).

continuació és reflexionar sobre la disputada qüestió de la justificació o legitimitat del sobiranisme català. Quan parlo de justificació no em refereixo a l'explicació de les causes històriques, polítiques, psicològiques i socials que l'han impulsat fins a quotes tan elevades. Això mereixeria una anàlisi detallada del que s'ha esdevingut en el període constitucional (1978-2014), de les conseqüències de la crisi econòmica a Catalunya, o de les emocions i les il·lusions col·lectives que impulsen el procés sobiranista. Sobre aquest darrer punt, val la pena citar una confidència atribuïda per una font fiable a Alfredo Pérez Rubalcaba en una trobada amb personalitats catalanes: "Els espanyols ho tenim pelut per combatre l'independentisme català –deia Rubalcaba–, perquè aquest compta amb tres "Es" difícils de contrarestar: l'Èpica: ofereix al catalans un combat pacífic però heroic per una causa justa; l'Esperança: la meta proposada és un país nou, per estrenar, millor que els altres, sense els defectes de l'Espanya actual, i l'Estètica: la gent es manifesta sota un mar de senyeres, en concentracions multitudinàries, familiars, impecables plàsticament". La crisi profunda que pateix l'Estat Espanyol en tots els aspectes convida a fugir-ne, i aquesta decepció s'expressa en els joves que emigren per buscar feina a l'estranger, per canviar de país i de vida, i en els milions de catalans que volen ser estrangers en relació a Espanya.

En aquest article, però, no vull parlar de les causes socials, econòmiques o psicològiques d'aquesta creixent ruptura

política i sentimental entre Catalunya i Espanya; no vull tractar sobre les dificultats, avantatges o inconvenients de la creació d'un estat català i tampoc no vull entrar a examinar altres alternatives a la simple independència amb els seus respectius avantatges i inconvenients: federalisme, confederació, pacte fiscal, recentralització, etc. No entro a valorar, en fi, l'oportunitat o la urgència del procés sobiranista en el context polític i econòmic actual, ni la forma en què ha estat conduït. *Només m'interessa aquí la qüestió teòrica de la legitimació política, ètica i històrica de l'opció sobiranista.* Deixant de banda la resta d'assumptes, tant o més importants, em pregunto només si el procés sobiranista català és legítim; si hi ha bones raons que emparin la seva legitimitat en el context de la societat global.

Sabem de sobres que les bones raons no són quasi mai decisives en política, on compten més els interessos, les oportunitats, les circumstàncies concretes, les aliances, els lideratges, les expectatives, els sentiments, els corrents d'opinió, els imprevistos, la propaganda, les mentides repetides mil vegades, etc. Això, tanmateix, no li resta a la raó un paper crucial en la justificació de les decisions polítiques. Renunciar-hi equival a encomanar-se a la demagògia i a l'atzar.

1. La legitimació política del sobiranisme català

Un principi recurrent de legitimitat políti-

ca del sobiranisme català ha estat l'apel·lació al "caràcter nacional" de Catalunya. "Som una nació, nosaltres decidim" era el lema de la manifestació realitzada el 10 de juny de 2010 contra la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'estatut de Catalunya⁹.

La idea bàsica és que si Catalunya és una nació ningú li pot negar el dret a decidir el seu futur i a esdevenir estat independent. El nacionalisme català més tradicional fa seva la concepció organicista de la "nació cultural" que podem remetre a Herder o Fichte. Catalunya és una nació, segons aquest sector, perquè és una comunitat amb una llengua, una tradició i una trajectòria històrica pròpies que defineixen la seva personalitat com a poble; hi ha una tradició secular d'institucions polítiques pròpies que constitueixen la base històrica de la voluntat catalana d'autogovern. Per una nació com a la catalana, la creació d'un estat propi és un destí natural.

Un sector dominant del nacionalisme espanyol, tan essencialista com l'anterior, sosté, per contra, que la nació autèntica és Espanya; assegura que ha estat la primera nació europea, amb una història de cinc segles, protagonista d'empreses tan colossals com la colonització d'Amèrica; la seva llengua pròpia i comuna és el castellà (les altres llengües tindrien un caràcter "regional" i subsidiari) i el seu

⁹ Segons la Guàrdia Urbana de Barcelona va reunir a 1,1 milions de persones. Molts l'assenyalen com el punt de partida del procés sobiranista.

espai cultural és la Hispanitat¹⁰. Existeix una versió més voluntarista del nacionalisme espanyol, l'anomenat "patriotisme constitucional", que assenyalava el pacte constitucional de 1978 com el moment fundacional de l'Espanya actual, una i diversa, un pacte legitimat democràticament per tot el poble espanyol i el poble català en particular, un acord que va vincular en un únic projecte nacional tots els espanyols amb les seves idees, llengües i cultures diverses. Des d'aquest punt de vista, la diversitat cultural i lingüística seria un dels trets de la identitat espanyola. El subjecte d'aquest pacte seria el conjunt del poble espanyol, l'únic sobirà i l'únic legitimat per modificar-lo: en cap cas això podria dependre de la voluntat d'una part del país.

¿Pot ser l'apel·lació a la "nació" el principi bàsic de legitimació del sobiranisme català (i de qualsevol sobiranisme, inclòs l'espanyol)?

La resposta, en la meua opinió, ha de ser negativa. És cert que hi ha *una part* dels

¹⁰ La inclusió de la diversitat cultural en la identitat espanyola es pre-constitucional i la trobem, per cert, en el mateix testament polític de Francisco Franco. Mariano Rajoy, en el "Debate sobre el Estado de la Nación" al Congrés dels diputats el 25-2-2014 declarava: "Ni queremos dividirnos ni nos conviene. No nos hemos inventado la unidad esta semana. Los españoles formamos parte de la misma nación desde hace siglos, durante los cuales hemos compartido la misma historia, la mismas fortunas y las mismas calamidades, mezclando nuestras sangres y cruzando nuestras familias. Por eso consideramos la unidad como un valor superior. No porque esté en la Constitución. La incluimos en la Constitución porque la consideramos un valor superior que refrenda una tradición, una memoria y un patrimonio comunes".

catalans que formen una comunitat cultural que comparteix llengua, símbols, tradicions, uns mateixos referents històrics, una identitat nacional i un sentiment patriòtic¹¹. Però és veritat també que, considerades en el seu conjunt, ni Catalunya ni Espanya ja no compleixen els requisits d'allò que s'anomena "nació" en la versió "orgànica" o "cultural" del terme: la nació entesa com a societat culturalment homogènia, hereva de tradicions, dipositària d'una memòria històrica, amb un fort sentiment identitari. La societat catalana i la societat espanyola són comunitats plurals des de tots els punts de vista: origen, llengua, tradicions, mites, símbols, referents històrics, costums, mentalitat, creences religioses, projectes polítics. El concepte de "nació cultural" no els escau; tan sols representa el que *alguns* catalans o espanyols creuen que són les comunitats polítiques de què formen part. *De fet*, allò que existeix realment avui és una única societat mundial entesa com una xarxa de relacions transfrontereres de tota mena, més sòlides que els vincles nacionals, una trama espessa que connecta empreses, institucions, professionals i persones, els quals condicionen recíprocament i habitualment les seves pràctiques i formes de vida i integren un sistema social únic que els estats no governen. Les comunitats polítiques i les "nacions culturals" són simples fragments d'aquesta xarxa mundial i només inclouen *algunes* de les relacions, no les més deci-

sives, que afecten els seus membres.

En segon lloc, crec que una diferència cultural, un suposat caràcter nacional o una trajectòria històrica, no poden justificar *per si soles* la declaració de sobirania d'una comunitat, no pas perquè pensi que una comunitat cultural no tingui el dret a proclamar-la, sinó perquè, en la meua opinió, aquest dret el té també una comunitat política que no presenti aquestes "característiques nacionals". La possessió d'una llengua pròpia, per exemple, fonamenta el dret a usar-la en tots els àmbits de la vida personal i social (escola, mitjans de comunicació, administració...), però no fonamenta els drets polítics de la comunitat que la parla. La possessió d'una cultura particular genera drets culturals però no pas drets polítics.

Dit altrament: el dret a l'autodeterminació d'una comunitat política reposa única i exclusivament sobre la *voluntat democràtica d'autogovern*, pacíficament expressada, respectuosament exercida, de la majoria dels seus ciutadans, i no sobre uns determinats trets culturals, un passat històric o unes tradicions. Catalunya és avui la comunitat política que, resident en un determinat territori, *vol* exercir pacíficament el dret democràtic d'administrar-se a si mateixa fins al mateix límit en què ho fan altres societats d'arreu del món. Això la converteix legítimament en un poble en procés d'autodeterminació. No cal res més. El sobiranisme català pot prescindir de ser nacionalista; només cal que sigui l'expressió d'una comunitat política amb voluntat

11 Segons les darreres enquestes del CEP (Centre d'estudis d'opinió de la Generalitat de Catalunya) no arriba mai al 20% el percentatge d'ndependentistes catalans que ho són per raons identitàries.

independentista. Hi ha qui parla, en aquest cas, d'una "nació política" reduint el concepte de nació als límits assenyalats: una comunitat política que manifesta democràticament la seva voluntat d'autogovern i que mereix ser consultada al respecte. Escoltem l'autoritzada veu del constitucionalista Francisco Rubio Llorente: "Si una minoria territorializada, es decir, no dispersa por todo el territorio del Estado, como sucede en algunos países del Este de Europa, sino concentrada en una parte definida, delimitada administrativamente y con las dimensiones y recursos necesarios para constituirse en Estado, desea la independencia, el principio democrático impide oponer a esta voluntad obstáculos formales que pueden ser eliminados. Si la Constitución lo impide habrá que reformarla, pero antes de llegar a ese extremo, hay que averiguar la existencia, y solidez de esa supuesta voluntad" ¹².

De fet, contra el que pensen molts espanyols, el sobiranisme català s'expressa avui en termes no nacionalistes convencionals i en això rau segurament el seu èxit social a Catalunya. L'apel·lació a la "nació cultural" retrocedeix. Els principals líders independentistes projecten com a fita de futur una Catalunya oberta a tots els orígens, identitats, llengües i cultures, que resulti de la integració i la participació d'aquells que viuen i treballen al nostre país¹³.

12 Cf. F.Rubio Llorente, Un referendun para Cataluña, El país, 8-10-2012. Rubio Llorente va ser magistrat del Tribunal Constitucional>.

13 Vegem, a tall d'exemple, com en parla el suposa-

La Constitució espanyola, que proclama el poble espanyol com l'únic subjecte polític sobirà, no hauria de ser un obstacle insalvable per a les aspiracions catalanes: són les lleis les que s'han d'adaptar a la voluntat dels pobles i no aquests els que han de reprimir indefinidament els seus projectes col·lectius a causa de lleis que ja no responen a la seva voluntat. Ja hem dit que juristes reputats han assenyalat diverses vies per encaixar la consultar del

dament ultranacionalista ex-dirigent d'ERC Josep Lluís Carod Rovira: "Justament, el passat és allò que els catalans d'avui, d'origens geogràfics, familiars, socials, culturals, lingüístics i religiosos tan diversos, tenim diferent. Però el futur, en canvi, és allò que tots podem compartir, tant se val d'on vinguem, els cognoms que duguem i l'idioma que parlem a casa, perquè el futur encara no existeix i, sobretot, s'ha de fer: el podem fer, doncs, i el podem fer junts. (...) La idea d'una Catalunya mosaic, en la qual només una part de la societat és catalana, constitueix una veritable temeritat. Una part catalana, minoritària, al costat d'una altra d'espanyola, magribina, equatoriana, senegalesa, argentina, romanesa, filipina, a parts iguals, en una mena de fira de la diversitat permanent, seria el suïcidi de Catalunya com a país. La Catalunya diversa viu i es reconeix en un espai comú i compartit, per decisió voluntària, que és el de la catalanitat assumida, viva i dinàmica, en construcció permanent per sobre dels orígens diversos de cadascú.(...). Cal abandonar l'empat infinit de la confrontació entre dues identitats essencialistes (la del nacionalisme que té estat i la del nacionalisme que no en té i el pateix, la del "només som catalans o només som espanyols") per guanyar l'adhesió de la totalitat de la ciutadania a la construcció d'un projecte nacional lliure, comú, compartit, de futur, que es basi en la seva voluntat majoritària: un projecte nacional, doncs, nou. Fóra absurd de plantejar-se un horitzó nacional que es basés en els mateixos postulats ideològics que els estats que avui per avui limiten la vida col·lectiva a societats nacionals diferenciades. La nova idea de nació ha de ser necessàriament oberta, com correspon a una realitat social complexa com l'actual, però en la qual la diversitat és vista com a motor i força, i no com a amenaça a abatere"; Josep Lluís Carod Rovira (2012), Identitats i nació en construcció. El cas català, *Diversia*, II. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

9 de novembre en la legalitat espanyola¹⁴; només cal que existeixi la voluntat política d'implementar-ne alguna.

No veig tampoc la manera de justificar que la revisió del pacte constitucional exigeixi l'acord de tots els que van participar en la seva gestació. Aquesta norma no està vigent en cap esfera de la vida, on s'accepta que, seguint un procés raonable, la gent pugui desdir-se dels acords i contractes que ha subscrit, negociant-ne la rescissió, assumint-ne lògicament els costos, però sense ser mai privada del seu dret a decidir. Els pobles civilitzats haurien de mostrar-se capaços de renegociar, redefinir i canviar les seves normes de convivència i els seus pactes sobre la base del respecte recíproc, els interessos compartits i l'acceptació final de la voluntat dels ciutadans. El periodista Iñaki Gabilondo es cansa de repetir que els espanyols han d'aspirar a que Catalunya romangui dins l'Estat espanyol no pas perquè no tingui cap altra alternativa i sigui obligada a fer-ho, sinó perquè "vulgui" quedar-s'hi. Convé recordar que la Carta de les Nacions Unides declara en el seu article II.2 que l'ONU es proposarà: "Fomentar entre les nacions relacions d'amistat basades en el respecte al principi de la igualtat de drets i al de lliure determinació dels pobles", i que el Tribunal Internacional de La Haya en una resolució del 22-7-2010 relativa al cas de Kosovo afirmava que no existeix

en el dret internacional cap norma que prohibeixi les declaracions unilaterals de independència. L'economista Xavier Sala i Martín ha escrit sovint que en el món del segle XXI no té sentit que qualsevol assumpte social i polític estigui sotmès a les normes de la negociació i la decisió democràtica excepte les fronteres dels estats, que molts encara volen canviar o conservar a canonades.

Seria convenient, doncs, obrir un debat polític que, deixant de banda les amenaces espanyolistes o els somnis catalanistes, permetés confrontar respectuosament les opinions favorables o no a la secessió de Catalunya, un debat el més racional possible basat en l'examen rigorós de totes les opcions (independència, confederació, federació, Constitució de 1978...), la seva viabilitat i les seves conseqüències per uns i altres. Aquest diàleg podria incloure l'oferta d'un nou marc de convivència dins l'Estat espanyol com a alternativa a la separació, o la negociació d'un nou marc de convivència i col·laboració estreta entre una Espanya i una Catalunya sobiranes. La decisió final sobre el destí de Catalunya correspon als ciutadans catalans que, segurament, optaran per aquella alternativa que els sembli més favorable als seus interessos i expectatives i que preservi millor els lligams positius entre els pobles peninsulars i les relacions i vincles de què depèn la seva inserció en la societat global.

14 Vg. Informe "La consulta sobre el futur polític de Catalunya" del Consell Assessor per a la Transició Nacional que explica fins a cinc vies legals per a la consulta catalana.

2. La legitimació ètica del sobiranisme català

Més enllà de la legitimació política del sobiranisme català caldria veure si aquest reposa sobre bases ètiques acceptables. De fet, molts vegades ha estat atacat com una opció immoral: segons els seus detractors manifesta l'egoisme i la insolidaritat d'un poble relativament ric que ja no està disposat (i menys en temps de crisi) a compartir els seus recursos amb les altres regions menys desfavorides de l'estat espanyol. S'argumenta que Catalunya actua com els rics que es resisteixen a acceptar un sistema fiscal progressiu i redistributiu¹⁵. Els catalans ignorarien en la seva obcecada idea d'anar a la seva que una Espanya sense Catalunya seria més pobre; la independència de Catalunya la pagarien les regions més desfavorides de l'estat espanyol.

La perspectiva moral exigeix, doncs, un *plus* de justificació a la decisió d'escindir un territori, més enllà dels arguments estrictament democràtics. Es podria arribar a dir que la secessió està justificada des d'un punt de vista polític i democràtic, però és èticament rebutjable. Que una decisió sigui democràtica no garanteix que sigui justa.

---

15 En aquesta línia, el líder del PSOE, Alfredo Pérez Rubalcaba, denunciava al Congrés dels diputats el 8-4-2014 el caràcter "dañino e insolidario" del sobiranisme català que, deia, li recordava el de d'altres forces polítiques en el paísos del nord d'Europa en relació als del Sud. A l'octubre de 2012, poc després de la gran manifestació del 11-9-2012, una enquesta de *NC Report* publicada a *La Razón* assenyalava que un 56% dels espanyols jutjaven que Catalunya era un regió essencialment insolidària amb la resta d'Espanya.

En el nostre cas, aquest plus ètic es fonamenta en el fet que la secessió de Catalunya vol ser *la resposta legítima a una situació d'injustícia* que ja no troba cap solució dins del marc constitucional espanyol. El sentiment de patir una injustícia que no té remei a Espanya, i que no en té perquè ni tan sol és reconeguda, és la principal base racional de l'opció independentista (prescindint de qualsevol mentalitat nacionalista) de la part més significativa de l'electorat català.

La discussió hauria de centrar-se, doncs, en l'existència o no d'aquesta injustícia. Uns la neguen i uns altres l'afirmen citant una corrua de greuges, dels quals n'essentem els principals: 1) un dèficit fiscal desmesurat que fa que els ciutadans catalans aportin amb els seus impostos més que la mitjana de l'estat (cosa lògica) però que disposin de recursos per finançar els serveis públics per sota de la mitjana (cosa injusta); 2) la convicció que els ciutadans de Catalunya (no només ells, però *ells també* i de manera principal) financen un sistema ineficient de redistribució de la riquesa basat en el subsidi que no ha servit a l'objectiu d'emancipació de les regions més pobres d'Espanya; 3) la intrusió constant del govern central en el sistema educatiu català amb el pretext de defensar unes poques famílies que demanen una escola en castellà, (quan el mateix govern ignora les peticions de milers de famílies valencianes que demanen una escola en català-valència); 4) el tractament del català com a llengua de segona divisió per part de l'administració estatal;

5) el dèficit crònic d'inversions públiques en infraestructures a Catalunya; 6) l'incompliment sistemàtic dels grans acords Catalunya-Espanya, amb la laminació constant de l'autogovern català a base de normatives estatals que suprimeixen o limiten enormement les prerrogatives de la Generalitat; 6) l'esmena d'aspectes nuclears de l'Estatut d'Autonomia pactat amb les Corts i votat pel poble català l'any 2006 per part d'un Tribunal Constitucional polititzat i manipulat, després d'una funesta campanya de recollida de milions de signatures arreu d'Espanya, produint-se finalment la situació paradoxal que altres estatuts d'autonomia d'altres comunitats mantenen articles que han estat suprimits en l'Estatut català. I podríem continuar. En tot cas, és cert que hi ha a Catalunya un sentiment força majoritari de falta de respecte i d'indignitat, que expressa una situació injusta que només la sobirania plena podria corregir.

No entro a detallar aquí les bases objectives d'aquestes queixes. Crec, personalment, que es basen en fets positius, però ja sabem que aquests són sempre susceptibles de diverses perspectives i interpretacions que mereixen ser discutides. Només vull establir la tesi que si l'apel·lació a la voluntat democràtica dels catalans és el principi que legitima políticament l'independentisme, *l'objectiu de corregir una situació injusta és allò que mobilitza i legitima èticament aquella voluntat*. Si el debat sobre Catalunya es pogués mantenir en termes d'honestedat intel·lectual, eliminant tant com fos

possible el soroll i la propaganda, es podria determinar l'abast real d'aquella injustícia denunciada pel sobiranisme i les formes d'evitar-la. Es probable que un sector important dels qui avui aposten per al secessió deixaran de fer-ho si arriben a la convicció que aquella situació injusta serà reconeguda i rectificada en un nou marc constitucional espanyol sobre el qual podran pronunciar-se en una consulta d'autodeterminació on totes les possibilitats restin obertes.

És igualment raonable conjecturar que la relació entre Catalunya i Espanya milloraria substancialment a partir del reconeixement respectuós d'ambdues sobiranes, sense que això hagués de comportar trencaments, hostilitats o noves fronteres. La part catalana vol inequívocament que el nou estat català s'obri sense reserves a una relació intensa, fructífera, solidària i familiar amb Espanya¹⁶. El filòsof Xavier Rubert de Ven-

---

16 Així ho declara el Consell Assessor de la Generalitat en el seu informe Les relacions de cooperació entre Catalunya i l'Estat espanyol: "El Procés de Transició Nacional que podria portar Catalunya a esdevenir un Estat independent ha de ser entès com una gran oportunitat per establir un nou marc de relacions de cooperació estretes i constructives amb l'Estat espanyol a partir del reconeixement mutu dels dos estats, en la que hauria de ser una futura relació lleial entre iguals. En cap cas, doncs, la independència no es pot entendre com l'expressió d'una voluntat d'aïllament o de desconexió respecte de l'entorn polític, econòmic i cultural al qual es pertany, avui més extens que mai. Tot al contrari, aquest procés s'orienta a permetre que Catalunya sigui present amb veu i personalitat pròpia en l'escena internacional. Per tant, seria absurd concebre aquesta independència com una via de ruptura amb Espanya. Primer, perquè en un món globalitzat l'aïllament és inconcebible. Però, encara més, perquè tal com es pot desprendre de les manifestacions ex-

tós, antic eurodiputat del PSOE, recorda sovint que “dues persones només es poden abraçar si prèviament es separen”, i augura que el mateix passaria entre la comunitat catalana i els altres pobles d'Espanya després d'una separació política pactada¹⁷.

3. La legitimació històrica del sobiranisme català

Quan parlem de legitimació històrica no al·ludim a un passat de suposada plena sobirania catalana que avui justificaria el dret a recuperar-la. Catalunya havia tingut fins a 1714 unes institucions d'autogovern que foren eliminades al final de la Guerra de Successió, amb la victòria borbònica. La memòria històrica d'una llarga etapa d'autogovern i d'una llarga etapa d'opressió justificaria avui per a molts nacionalistes catalans la reivindicació de la sobirania. Havent fracassat “l'autonomia”, es tractaria de recuperar allò que ja s'havia tingut i de cloure tres segles de sotmetiment a Espanya.

La meua reflexió sobre la legitimació històrica del sobiranisme català, tanmateix, no mira cap al passat sinó que mira cap al futur. No considero que l'apel·lació a una situació històrica en un passat remot pugui atorgar uns drets polítics especials

plícites i majoritàries dels actors públics i privats que intervenen en el procés, hi ha la voluntat explícita d'enfortir els vincles històrics i actuals, col·lectius i personals que existeixen entre els dos territoris”.

17 X. Rubert de Ventós, Rumbo a la independència, La Vanguardia, 22-01-2011.

a una comunitat. Per la majoria només compten el passat immediat i el present viscut com a base sòlida de les reivindicacions actuals. El que s'hagi esdevingut al llarg de la història no és condició suficient per reclamar avui un estat independent ni, atenció, per negar-lo. Els anomenats “drets històrics” només serveixen per *il·lustrar* una voluntat expressada ara i aquí d'acord amb les exigències i les necessitats del present.

Em sembla molt remarcable, en canvi, l'objecció que el sobiranisme català va en direcció contrària al *sentit de la història*, que apunta a la reducció del poder dels estats en detriment d'institucions supra-estats capaces de governar democràticament la societat global. Quan parlo del “sentit de la història” no em refereixo a un moviment imparable que s'hagi de realitzar inexorablement, sinó a una *possibilitat* real i fins i tot desitjable, objectiu de dinàmiques socials plenament identificables: un nou escenari d'integració econòmica i política global que *podria* facilitar una governació més democràtica i més justa de la societat mundial.

La creació de nous estats, diuen alguns, és un obstacle en aquest procés desitjable de reestructuració del poder democràtic en la societat globalitzada; el futur és la integració dels estats en estructures macro i no la disgregació dels vells estats en nous estats més petits que només serien il·lusòriament sobirans. Més concretament, l'aparició de nous estats

més petits a Europa dificultaria encara més els processos de decisió en l'interior de la UE, consumaria una divisió atada per l'interès de les comunitats més riques de desenganxar-se de les regions més pobres, i faria impossible la construcció d'un sistema del benestar europeu basat en una redistribució no voluntària de la riquesa; en definitiva: debilitaria Europa i dificultaria el procés d'integració europea¹⁸. En última instància, el sobiranisme català apuntaria en direcció contrària al procés d'estructuració d'una veritable democràcia cosmopolita com a "utopia realista" del pensament polític en la era de la mundialització.

En aquesta mateixa revista hem llegit Bauman denunciant que l'aixecament de fronteres no respon la necessitat de protegir legítimament una diferència cultural, sinó a l'afany de guanyar una falsa seguretat davant les amenaces indefinides de la globalització. Les diferències, diu, mai són el motiu de la divisió, sinó el resultat de la separació i la frontera. Quan alcem fronteres, segons ell, ataquem la unitat de l'espècie humana, una i infinitament diversa, i ho fem en virtut dels "nostres intents desesperats per donar solucions locals a problemes produïts globalment, tot i que aquestes solucions no existeixen ni podem trobar-les"¹⁹.

18 El primer ministre francès, Manuel Valls, nascut a Barcelona, manifestava aquest juliol la seva oposició a la independència catalana dient que "Si els Estats-nació perden força i es divideixen, és un problema per a Europa. Volem una Espanya forta. Això és el més important"

19 Z. Bauman, *Múltiples culturas, una sola humani-*

¿Tenen una resposta raonable aquestes acusacions, que impugnen per extensió el sobiranisme català? Crec que sí que la tenen i n'apunto només els arguments principals.

El primer. La deslegitimació històrica de l'opció sobiranista sembla donar per descomptat que els grans estats juguen a favor de la integració europea i la faciliten (el Regne Unit ho fa?), i els petits hi juguen en contra o la dificulten. Hi ha qui pensa, en canvi, que una Europa més fragmentada es podria integrar i democratitzar més fàcilment, perquè cap estat seria prou fort per imposar-se a la resta i condicionar el govern de Brussel·les. La hegemonia d'Alemanya dins la UE esperona als que miren Europa amb hostilitat i els estats petits no accepten una Europa que depengui dels pactes bilaterals entre els estats més grans. En l'escenari mundial es veu que els grans estats s'oposen a tota integració que qüestioni el seu poder; són els països més febles els que més sortiren guanyant amb la integració en un sistema democràtic de govern cosmopolita.

El segon. L'independentisme català fora certament il·lús si somniés amb un estat independent en el context europeu i global com a panacea per solucionar tots els problemes. Ja s'ha repetit en altres articles d'aquesta revista que avui no existeixen estats independents ni plenament sobirans a Europa i al món. No hi ha il·lusió en aquest punt. L'objectiu dels sobiranistes catalans no és crear un estat

dad, en aquesta mateixa revista.

totalment sobirà sinó *tan poc sobirà* com ho siguin els altres, *tan poc independent* com els altres (els quals, per cert, no es mostren gens disposats a cedir aquesta “poca” sobirania que els queda), *tan interdependent com els altres*, però, en definitiva, *igual que els altres*. No és veu cap raó de pes per negar als catalans la molta-poca sobirania que s’ha reconegut en els últims anys als escocesos, els txecs, els eslovacs, els eslovens, els kosovars, els montenegrins, els letons, els lituans o els estonians, per citar alguns pobles només que han seguit processos sobiranistes pacífics a partir de situacions legals que, d’entrada, no els facilitaven. No es veu cap raó per negar als catalans aquells recursos polítics de què ja disposen altres pobles que són membres de ple dret d’una comunitat internacional tan necessitada de reformes com es vulgui. David Held reconeix que un sistema democràtic cosmopolita viable no podrà prescindir completament dels estats: ¿per què n’han de prescindir, doncs, els catalans, els escocesos, els bascos... si fan palesa la seva voluntat democràtica d’autogovern en el si del marc cooperatiu i solidari de la UE? ¿Si la democràcia cosmopolita s’anirà organitzant a base de federar o confederar països disposats a compartir i cedir sobirania, perquè posar límits a la creació de nous estats si aquests responen a la voluntat pacífica i democràtica dels seus ciutadans i s’insereixen des del primer moment en la societat global i les seves estructures de governació?

El tercer. L’independentisme català, segurament més que cap altre moviment polític a Europa, veu Europa sense reserves com la seva llar política. No és un sobiranisme euroescèptic sinó tot el contrari. Catalunya és un país de frontera, plurilingüe, tradicionalment obert a Europa, viatger, exportador, lloc de pas, acollidor d’emigrants, destinació turística de desenes de milions de persones cada any. L’esperit obert, cooperatiu i solidari impregna de dalt a baix el projecte independentista. Mai Catalunya ha negat el seu deure de col·laborar d’una manera justa i eficient amb les regions espanyoles més desfavorides i es postula sense reserves com a contribuent net a les arque comunitàries. El Consell assessor de la Generalitat que prepara una hipotètica transició a l’estat propi esbossa una Catalunya que s’integri ben aviat a Europa i que mantingui tota mena de vincles, i fins i tots institucions comunes, amb Espanya.

L’europeisme és consubstancial al projecte sobiranista, perquè els sobiranistes catalans confien (ingènuament?) que la UE aixoplugarà el procés de secessió i evitarà una resposta violenta o antidemocràtica de l’Estat Espanyol. En un escenari on només hi haguessin estats independents, Catalunya mai podria aconseguir un estat propi: això només serà (remotament) possible sota el paraigües europeu, encara que, paradoxalment, l’estat català corri el risc de ser inicialment expulsat de la UE a causa de les pressions espanyoles. Tanmateix ¿serà capaç Europa d’admetre els estats sorgits de la guerra dels Balcans

(Sèrbia, Croàcia, Bòsnia...) i d'expulsar 7 milions de catalans que ja són ciutadans de la UE i que segueixen un camí impecablement democràtic?

Hom creu que una Europa unida i organitzada d'acord amb el principi de subsidiarietat protegirà millor els interessos catalans que no pas una Espanya on dominen altre cop les tendències recentralitzadores i homogeneïtzadores. Sembla bastant evident que l'aplicació rigorosa a escala europea d'aquell principi de subsidiarietat encaixa millor amb l'existència de petits estats que acostin el govern als ciutadans (uns *nous estats federats o confederats* de la Europa unida), que no pas amb els grans i vells estats-nació dotats d'institucions de govern més burocratitzades i distants dels ciutadans. Té sentit parlar d'una Europa formada per petits estats que gestionen els serveis més bàsics per als ciutadans (educació, salut, polítiques socials, infraestructures locals i regionals, etc.) i un govern europeu que dirigeix l'economia, les finances, la política exterior, la defensa, les grans infraestructures continentals: tot allò que abans era competència dels grans estats i ara ho és de Brussel·les. Aleshores són aquests grans estats els que perden sentit i no els petits²⁰.

El quart. Hi ha la idea que una estructura supranacional plenament articulada com podria ser la UE del futur, alliberada del poder decisor dels grans estats nació i

20 És la tesi de Josep M. Colomer (2006), *Grandes imperios, pequeñas naciones*, Barcelona: Anagrama.

de la seva tendència innata a la uniformització cultural, podria ser més sensible a la diversitat cultural real que hi ha Europa. El sobiranisme català, contra el que insinua Bauman dels nous nacionalismes, no vol construir un estat que exageri artificialment una diferència cultural, sinó que garanteixi la protecció de la diversitat cultural i lingüística que Catalunya posseeix. De fet, Catalunya ha apostat sempre (i potser i tornaria a apostar...) per una Espanya realment plurinacional i plurilingüística²¹.

Així doncs, es podria concloure que el gruix del sobiranisme català, exhibint com un bé la pluralitat interna de la societat catalana i jugant a favor i no en contra de la cooperació ibèrica i de la unitat europea, no avança "contra la història", sinó que necessita que triomfin efectivament els dinamismes que semblen apuntar cap a la integració política i econòmica ibèrica, europea i mundial com un destí històric desitjable.

El lema de la gran manifestació del 11 de setembre de 2012 fou "Catalunya, nou estat d'Europa". Si per als catalans l'Espanya actual és (almenys en part) el seu problema, Europa podria ser (almenys en part) la solució. La classe política espanyola també ho ha vist i per això amenaça

21 Hi ha qui dirà que la Constitució de 1978 consagra una Espanya així. La història recent ho desmenteix. Citem només un detall entre mil que ho demostren. La sentència del Tribunal Constitucional de 2010 sobre l'Estatut de Catalunya afirmava l'obligació que tots els catalans coneguessin l'espanyol però no afirmava al mateix temps que no existeix per als ciutadans amb residència a Catalunya el deure de conèixer el català.

Catalunya amb l'exclusió d'Europa com a principal arma intimidatòria. Caldria veure, en cas que es fes realitat la independència catalana, com una Europa fidel a si mateixa i als seus principis democràtics fundacionals justificaria l'exclusió de 7 milions de ciutadans europeus que de manera pacífica i democràtica han decidit construir un estat català que vol mantenir relacions justes i profitoses amb tots els pobles del món.

La Serra d'Almos, juliol de 2014.